

Харченко Т. І.

Мелітопольський державний
педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

ПРАГМАТИЧНИЙ КОМПОНЕНТ ПЕРЕКЛАДУ

Формування навичок перекладу з англійської мови у студентів-філологів передбачає не тільки опрацювання ними основних граматичних особливостей та лексичних трансформацій при перекладі, але й розуміння того, що крім мовного (семантичного) компоненту текст містить екстралінгвістичний (прагматичний) компонент.

Зазвичай смисл тексту містить певну комунікативну ситуацію, в межах якої задум автора може бути комічним, пафосним, мотивуючим до дії, тощо. Комунікативна ситуація є важливою для усіх учасників процесу двомовної комунікації, адже вона є вирішальною у виборі стратегії передачі смислу та інтерпретації тексту, що перекладається. Саме ці екстралінгвістичні особливості тексту складають його екстралінгвістичний (прагматичний) компонент. При перекладі крім денотативного та конотативного компонентів змісту обов'язково слід враховувати прагматичний. Під час перекладу здійснюється прагматична адаптація вихідного тексту, тобто вносяться певні поправки, під час яких враховуються соціально-культурні, психологічні та інше відмінності між тими, хто сприймає оригінальний та перекладений тексти. Наряду із співвідношенням різних мовних систем, в процесі перекладу відбувається зіставлення різних культур, тобто це можна назвати певним актом міжкультурної комунікації.

Розглянемо кілька типових випадків розбіжності сприйняття аналогічних повідомлень в оригіналі і перекладі. Назви одних і тих же дерев в різних мовах можуть викликати у людей неоднакові асоціації. Наприклад, для нас порівняння дівчини зі «стрункою берізкою» досить звично і

поетично. У англійця назва берези – «a white birch» не пов'язане з подібними асоціаціями, і в перекладі таке порівняння може викликати подив. Англійська назва омели (mistletoe), під підвішеною гілкою якої на Різдво за звичаєм цілують дівчат, викликає спогад про приємні хвилини свята. Для українського рецептора такої асоціації не існує, і в перекладі може знадобитися додаткова інформація.

Вигуком «Oh, shit!» висловлюють невдоволення як злочинці так і виховані англійські леді і джентльмени. Доволі часте вживання цього вислову вивело його з кола неприпустимих вульгаризмів. В українському перекладі виглядає дуже дивно, якщо позитивний персонаж вигукує «Ах, лайно!», (чи то міцніше слівце), тож в перекладі скоріше зустрінеш «Ах, чорт!», «О, господи!».

В силу ряду причин в українській літературній мові широко використовується військова лексика. Ми ведемо «битву за врожай», оголошуємо «пияцтву – бій», готуємо «фронт робіт», стаємо на «трудова вахту». Ми навіть за мир «боремося». Таке вживання для нас є звичним і не привертає особливої уваги. Однак збереження цієї лексики в перекладі може створити у читача небажане враження про агресивність автора, і перекладач часом вибирає більш «мирні» варіанти.

У статті про розвиток автомобільної промисловості таку фразу: «Buick has stolen a march on the rest of the industry with a cast iron V-6 engine», перекладачеві на українську мову слід прагматично адекватно донести до читача інформацію про те, що компанія «Бьюїк» не «обікрала», не «обставила» або «обскакала» своїх конкурентів, а «випередила».

Прагматична адаптація має на меті забезпечити адекватне розуміння повідомлення рецепторами перекладу. Орієнтуючись на «звичайного» рецептора, перекладач враховує те, що повідомлення, цілком зрозуміле читачам (слухачам) оригіналу, може бути незрозумілим читачами (слухачами) перекладу, внаслідок відсутності у них необхідних фонових знань. У таких випадках перекладач найчастіше вводить у текст перекладу

додаткову інформацію, заповнюючи відсутні знання. Іноді це не вимагає значних доповнень. Наприклад, нерідко потребують пояснення назви різного роду географічних і культурно-побутових реалій, що згадуються в оригіналі. При перекладі з англійської на українську мову географічних назв типу американських Massachusetts, Oklahoma, Virginia, канадських Manitoba, Alberta або англійських Middlesex, Surrey тощо., як правило, додаються слова «штат, провінція, графство», що вказують на адміністративні одиниці, що позначають ці назви, щоб зробити їх зрозумілими для українського читача: штат Массачусетс, провінція Альберта, графство Міддлсекс і т.п. Додавання пояснювальних елементів може знадобитися і при передачі назв установ, фірм, друкованих видань тощо. Візьмемо, наприклад, речення «Newsweek reports a new reshuffle in the government». Англійському читачеві сама форма слова «Newsweek» говорить про те, що мова йде про щотижневий журнал. В українському перекладі ця назва потребуватиме пояснення: «Як повідомляє журнал «Ньюсуїк», в уряді знову відбулися перестановки».

У деяких випадках адекватне розуміння повідомлення перекладу може бути досягнуто шляхом опущення деяких невідомих отримувачу інформації деталей. Ось переклад фрази з роману Дж. Селінджера: «There were pills and medicine all over the place, and everything smelled like Vicks' Nose Drops» – «Скрізь стояли якісь пігулки, все пахло краплями від нежитю». Тут в перекладі опущено Vicks' – фірмову назву крапель, що нічого не говорить українському читачеві. Хоча це і веде до певної втрати інформації, вона є несуттєвою, і перекладач вирішив, що такою інформацією можна знехтувати для того, щоб в українському тексті не було незрозумілих елементів.

Отже, головна вимога, яка ставиться перед перекладачем – це адекватність, тобто точна передача форми й змісту вихідного тексту, при якій використовують рівноцінні засоби. Адекватний переклад викликає у іншомовного реципієнта інформації реакцію, яка відповідає комунікативній задачі відправника. Прагматичний фактор є одним з найбільш важливих факторів, на які зважають під час перекладу. У вивченні прагматичного

компонента слід визначати такі аспекти, як обсяг інформації, що передається при перекладі, та спосіб реалізації процесу перекладу.